

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2013

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 70

Memorandamo ona o na le maqephe a 26.

TATAISO HO BATSHWAYI:

- Maamong ao motshwayi a fumanang mohlalobuwa a arabile dipotso tse ngata ho feta palo e behilweng, motshwayi a tshwaye feela karabo ya pele.
- Haeba mohlalobuwa a arabile dipotso ka bone ba tsona dithothokisong tseo a ithutileng tsona ho Karolo ya D (ho Puo ya Tlatsetso ya Pele), motshwayi a tshwaye feela dipotso tse pedi tsa pele.
- Maamong ao mohlalobuwa a nehelaneng ka dikarabo tse pedi, ya pele e fosahetse mme ya bobedi yona e nepahetse, motshwayi a tshwaye karabo ya pele, mme a tlohele e latelang.
- Ha dikarabo di nomorilwe ka tsela e fosahetseng, motshwayi a tshwaye a ipapisitse ka memorandamo.
- Haeba mopeleto o fosahetse hoo o amang moelelo, motshwayi a fosise karabo e jwalo, empa haeba mopeleto o sa ame moelelo karabo e jwalo e tshwauwe e nepahetse.
- *Mofuta wa potso tse telele* (ya moqoqo): Ha bolelele ba moqoqo bo le ka tlase (kgutshwane) ho palo ya mantswe e behilweng, motshwayi a se behe kotlo hobane mohlalobuwa o se a ntse a ipehile boemong bo bobo. Athe haeba moqoqo o le molelele haholo, motshwayi a tshwaye ho feta moedi wa palo ya mantswe a behilweng ka mantswe a 50 (*mongolo o ngolwang ka ho takalatsa*), mme a se tswela pele ho tshwaya karolo e latelang moo.
- *Mofuta wa dipotso tse kgutshwane*: Haeba mohlalobuwa a sa sebedisa matshwao a puo a supang qotso (di-a-bulwa-di-a-kwalwa) moo ho lokelang, motshwayi a se behe kotlo.

Tshebediso ya Puo

Sebopelo, tlhophiso ya mehopolole nehelano e nang le neheletsano e momahaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmoho le puo, setaele le sehlo tse sebedisitsweng ka nepo temeng.

Mohlalobuwa a abelwe matshwao tjena bakeng sa puo:

- ha mohlalobuwa a sa hlahisa makgabane/dihlomo/dibetsa ho hang **(0)**, ha a abelwe letshwao ho hang bakeng sa puo
- ha mohlalobuwa a hlahisitse sehloomo/sebetsa se le seng **(1)** a abelwe letshwao le le leng **(1)** bakeng sa puo
- ha mohlalobuwa a hlahisitse dihlomo/dibetsa tse pedi **(2)** a abelwe matshwao a mabedi **(2)** bakeng sa puo
- ha mohlalobuwa a hlahisitse dihlomo/dibetsa tse tharo **(3) kapa ho feta**, a abelwe matshwao a mane **(4)** bakeng sa puo.

Ha mohlalobuwa a hlahisitse makgabane a fetang a mararo (3) motshwayi a bale karabo kaofela, mme a bontshe ka letshwao (✓) dintlheng karabong yohle moo mohlalobuwa a fositseng teng motshwayi a bontshe ka letshwao (X).

Dintlha tse tadingwang	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	6	Dik. =
Puo	4	P:=

Ho elwe hloko hore nehelano e lokela ho hlalisoa sebopeleng sa moqoqo, mme sena se bolela hore nehelano e lokela ho ralwa ka tsela ya hore ho be le **selelekela, mmele o bopilweng ka diratswana le qetelo**. Le ha nehelano e radilwe ka tsela ena, moqoqo o tlameha ho hlalisoa ka tsela e supang kgokahano.

Ha motshwayi a se a badile nehelano ya mohlalobuwa, a abele mohlalobuwa matshwao. Matshwao a ajwa ka ho lekanyetsa nehelano ya mohlalobuwa. Motshwayi o lokela ho sebedisa ruburiki e leqephele le latelang bakeng sa ho aba matshwao. Tekanyetso e etswa ka ho beha kapa ho bekga mosebetsi (nehelano) wa mohlalobuwa ka ho o beha kgatong e itseng (kgato ya 1 ho isa kgatong ya 7) ruburiking. Kgato e nngwe le e nngwe e na le tlhaloso, mme tlhaloso e itshetlehile makgetheng a mabedi e leng dikahare le tshebediso ya puo. Motshwayi a ele hloko hore kgato eo a e kgethileng ha a lekanyetsa, tlhaloso ya yona e lokela ho tsamaellana le mosebetsi (ditaba) wa mohlalobuwa ya lekanyetswang. Matshwao a bontshitswe qetellong ya kgato e nngwe le e nngwe. Motshwayi a ele hloko hore makgetha ana a mabedi a hokahantswe, mme a lokela ho nkuwa e le ntho e le nngwe (ho ya ka ruburiki) ho lekanyetswa moqoqo wa mohlalobuwa.

Qetellong ha motshwayi a se a nehelana ka matshwao a sebedise senotlolo sena se latelang ho bontsha kabo ya hae ya matshwao:

Dintlha tse tadingwang	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	25	Dik. =25
Sebopeho le Puo	10	S/P =10
Matshwao ohle	35	

KAROLO YA A, B LE YA C: RUBRIKI YA HO LEKANYETSA MOFUTA WA POTSO E TELELE (YA MOQOQO) PALENG LE TSHWANTSHISONG – PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

Makgetha a ho lekanyetsa	Kgato ya 7 E babatsehang	Kgato ya 6 Pihlello e kgabane	Kgato ya 5 Pihlello e ntle	Kgato ya 4 Pihlello e mahareng	Kgato ya 3 Pihlello e fofo	Kgato ya 2 Karolwana feela	Kgato ya 1 Ha ho pihlello
	80%–100%	70%–79%	60%–69%	50–59%	40–49%	30–39%	0–29%
<p>DIKAHARE: - Kutlwisiso ya potso/ sehlooho; botebo ba tshekatsheko ya taba (sehlooho), le kutlwisiso e tebileng ya sengolwa.</p>	<p>- Sehlooho se hlalosa ka botebo, dintlha tsohle di utullutswe ka botlalo. - Tshekatsheko ke e babatsehang: o tshehetsa ditaba tsa hae ka dintlha tsa mefuta e fapaneng ho tswa bukeng. - Tshekatsheko ya hae e paka kutlwisiso e tebileng ya potso le ya mofuta ona wa sengolwa.</p>	<p>- Sehlooho se hlalosa ka bokgabane, dintlha tsohle di utullutswe ka tekano. - Tshekatsheko e hlahisitswe ka botlalo; o nehelana ka dintlha tsa mefuta e fapaneng, mme di tshehetswa ho tswa bukeng. - Tshekatsheko ya hae e paka le ho supa kutlwisiso e kgabane ya potso le ya mofuta ona wa sengolwa.</p>	<p>- Sehlooho se hlalosa ka tsela e supang kutlwisiso, mme dintlha di utullutswe hantle. - Tshekatsheko e hlahisitswe ka tsela e batlang e anetse; empa tse ding tsa dintlha di haellwa ke sefutho se hlokehang bakeng sa ho matlafatsa moelelo. - Tshekatsheko ya hae e na le bopaki bo itseng bo supang kutlwisiso ya potso le ya mofuta ona wa sengolwa.</p>	<p>- Sehlooho se hlalositse ka tsela e kgotsofatsang le ha e se dintlha tsohle tse utullutsweng ka botlalo. - Tshekatsheko e hlahisitswe ka tsela e batlang e kgotsofatsa; mona le mane ho hlahisitswe dintlha tse ntle bakeng sa ho matlafatsa moelelo. - Dintlha boholo di tshohetswe le ha bopaki e se bo kgodisang hakaalo ka nako tsohle; ho bonahala a na le kutlwisiso ya motheo ya sengolwa sena.</p>	<p>- Ho etswa boiteko bo mahareng ba ho hlalosa sehlooho; dikarabo tsa hae ke tse tlwaelehileng feela. - Tshekatsheko e supa kutlwisiso e haellang ya potso; ditaba tsa hae ha di kgodise hakaalo; tshehetso ke e seng kae feela ho tswa sengolweng. - Tshekatsheko ya hae e na le bopaki bo supang a se na kutlwisiso ya motheo ya mofuta ona wa sengolwa mmoho le ya potso.</p>	<p>- Sehlooho se hlalosa ka tsela e bontshang kutlwisiso e fokolang haholo. - Tshekatsheko e na le kgaello e kgolo; dibakeng tse ding ho na le phetapheto ya dintlha ha tse ding di tswile lekoteng. - Tshekatsheko e bontsha kutlwisiso e sa tebang; mme nqa tse ding ho na le ditlhaloso tse fosahetseng.</p>	<p>- Karabo ya hae e tsamaelana hanyane le potso, le ha di sa utlwisisehe kapa di tswile lekoteng. - Tshekatsheko e supa boiteko bo fokolang ba ho araba potso. Dintlha tse seng kae tse nepahetseng ha di a tshohetswa ho tswa sengolweng. - Ho entswe boiteko bo fokolang ba ho araba potso. Tse ding tse mmlawa tse nepahetseng ha di a tshohetswa ho tswa sengolweng.</p>
MATSHWAO A 25	20–25	17½–19½	15–17	12½–14½	10–12	7½–9½	0–7

Makgetha a ho lekanyetsa	Kgato ya 7 E babatsehang	Kgato ya 6 Phihlello e kgabane	Kgato ya 5 Phihlello e ntle	Kgato ya 4 Phihlello e mahareng	Kgato ya 3 Phihlello e fofo	Kgato ya 2 Karolwana feela	Kgato ya 1 Ha ho phihlello
	80%–100%	70%–79%	60%–69%	50–59%	40–49%	30–39%	0–29%
SEBOPEHO LE PUO: - Sebopeho, tlhophiso ya mehopolole nehelano e nang le neheletsano e momohaneng e lebisang tlhalohanyong ya sehlooho mmohole puo, setaele le sehalo tse sebedisitsweng temeng.	- Sebopeho se totobatsa kgokahano e babatsehang; tsela eo a tshetlehang dintlha ka yona e paka kutlwisiso e tebileng ya sehlooho. - Selekela le qetelo di bopilwe ka tsela e babatsehang; ditaba di bopilwe ka bohlae mme di lebisatlahahisong ya moelelo o toma mme o kgodisang. - Tshebediso ya puo, sehalo le setaele di sutsitse, mme di phehisa tlhahisong ya moelelo o nepahetseng.	- Sebopeho sa moqoqo ke se kgabane; selekela le qetelo di hlahisitswe ka bokgabane, mme di paka kutlwisiso e anetseng. - Tshekatsheko ke e hlahisitsweng ka bokgabane, mme e tshehetswa ka mabaka a utlwalang ho tswa sengolweng se botsitsweng. - Tshebediso ya puo, sehalo le setaele di loketse sepheo, mme di phehitisetlahahisong ya nehelano e ntle.	- Sebopeho sa moqoqo se setle, dintlha tsa hae di a dumellana. Mohano e hlahella selelekeleng, qetellong le ditemaneng tse itseng. - Tshekatsheko e hlahisitswe ka tsela e ntle, mme dintlha tsa hae di hlahisitswe ka tsela e utlwisiselang ho tswa sengolweng se botsitsweng. - Tshebediso ya puo, sehalo le setaele bohola di hlahella nehelanong di sebedisitswe ka tsela e nepahetseng.	- Ho na le bopaki bo mahareng bo supang hore sebopeho sa moqoqo se latetswe ka tshwanelo; Bohole popeho ya ditemana e nepahetse. - Tshekatsheko ya hae e hlahisa kgaello e mahareng sebopehong sa moqoqo; ho bonahala tlhalohanyo le kgokahano di haella moqoqong wa hae. - Ho hlahella diphoso tse seng kae tsa puo, athe sehalo le setaele di batla di nepahetse. O haellwa ke tlhalohanyo le kgokahano.	- Sebopeho se bontsha diphoso tse entsweng moralong; nehelano ya dintlha ha e utlwahale, ha e bope tlhalohanyo. Diratswana di fosahetse. - Tshekatsheko ya hae e hlahisa kgaello e mahareng sebopehong sa moqoqo; ho bonahala tlhalohanyo le kgokahano di haella moqoqong wa hae. - Diphoso tsa puo di bonahala ka bongata. Tshebediso ya sehalo le setaele ha e a etswa ho tadimilwe maikemisetso.	- Sebopeho ha se a ralwa ka tshwanelo, mme se nyotobetsa moelelo. Diratswana le tsona ke tse fosahetseng. - Tshekatsheko e hlahiswa ka bofokodi bo bohola. Dintlha di hlahiswa ka tsela e fokolang, mme le ditaba tsa hae ha di na tlhalohanyo ya letho. - Tshebediso ya puo le setaele di hlahella di fosahetse haholo hoo karabelo yohle e fosahalang.	- Ha ho bopaki ba letho bo bontshang hore moqoqo o ngotswe ho tadimilwe sebopeho. Ha ho diratswana kapa kgokahano. - Ho boima ho ka bona boiteko bo etswang ba ho araba potso tshekatshekong ya hae. Karabo ya hae ha o ke ke wa utlwisisa se hlahiswang; ha ho tlhalohanyo ya letho. - Tshebediso ya puo, sehalo le setaele, bohola ba nehelano yohle di hlahella di sebedisitswe ka tsela e fosahetseng haholo.
MATSHWAO A 10	8–10	7–7½	6–6½	5–5½	4–4½	3–3½	0–2½

Qetellong ha motshwayi a se a nehelana ka matshwao, a sebedise senotlolo sena se latelang ho bontsha kabo ya hae ya matshwao:

Dintlha tse tadingwang	Matshwao	Senotlolo
Dikahare	25	Dik. =
Sebopeho le Puo	10	S/P =
Matshwao ohle	35	

KAROLO YA A: PADI/NOBELE**POTSO YA 1: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie**

Selelekela

Mona mohlahlobuwa a lelekele ka ho hlalosa tharahano, sehlohlolo le qetelo pakeng tsa baphetwa bana ba babedi, Mananyetsa le Sekgukguni.

- Ba kopana borokgong ba Lekwa. Mananyetsa o rekisa mahe a dinotshi, athe Sekgukguni yena o rekisa thipa eo a ipetletseng yona. Ka mora ho qhekanyetsana ho tsoha kgohlano e ileng ya ba qabanya. Ntweng eo Mananyetsa a otlala Sekgukguni hampe. Ka mora moo ba theha kgotso, ba ipopa ngatanangwe ka sepheo sa ho tshehetsana boiphedisong ba bona ba boqhekanyetsi.
- Ba ne ba ile ba hlokomela hore bohlae ba bona bo a lekana, leha Mananyetsa a ne a ntse a nahana hore ke yena ya fetang Sekgukguni ka bohlae.
- Ba rera ho ya qhekanyetsa Mofumahadi wa morena Ramoroko.

Mmele

Boholo ba ditaba bo hlaha mmeleng. Tharahano le sehlohlolo di tla hlalosewa ka bobatsi karolong ena ya moqoqo.

Tharahano

Tharahanong ke moo ditaba di mpefalang le ho feta. Se neng se ikentse tajana jwale se iphetola tabahadi.

Ha ba se ba kgonne ho fumana tjhelete eo ya boqhekanyetsi ho mofumahadi wa morena Ramoroko,

- Mananyetsa o siya Sekgukguni ka lebitleng, o baleha ka mokotlana wa tjhelete eo ba e qhekanyeditseng mofumahadi wa morena.
- Ha Sekgukguni a tsoha o ile a batlisisa hore Mananyetsa o lebile kae.
- O qetelletse a fumane mohlala wa hae, moo a neng a tjheketse tjhelete teng.
- Sekgukguni o tsetolla mokotlana moo o neng o patilwe teng o baleha ka wona.
- Mananyetsa ha a fumana mokotlana o le siyo, o qalella ho o batla.
- A fumana mokotlana wa tjhelete moo Sekgukguni a neng a ipatile, a robetse ka lengopeng mme a o behile pela hlooho.
- Mananyetsa o boela a fumana mokotlana wa tjhelete.
- Sekgukguni ha a tsoha, a fumana mokotlana o le siyo. O kgwaphoha moo a neng a ipatile.
- Ha a itshetjha, o fumana aterese eo a kileng a e ngola ya Mananyetsa pokothong, mme a leba ha Mananyetsa.
- Ha a fihla ha Mananyetsa, o fumana a le siyo. A fumana MmaDieketseng le Dieketseng. Ke puisanong ya bona moo a utlwileng hore mokotlana o teng e bile o behilwe hokae.
- A etsa mawala a ho roma Mmadieketseng ho ya mo rekela sekala. Ha eo a sa tswile, o kena ka tlong mme a fumana mokotlana, a ikela ka wona.
- Sekgukguni le yena re bona a hapa jwalo mokotlana oo wa tjhelete a balehela Kgauteng.
- Re bona Mananyetsa le yena, a palama a leba Pimville a setse mokotlana oo morao.

Sehlohlolo

[35]

Ka mora telekisano ya baphetwa bana, bohle re se re lebelletse hore ba tla hle ba kopane na? Le hona haeba ba kopana ho tla etsahalang?

- Mananyetsa o fihlile ha Sekgukguni mme a fumana a le siyo a le hara motse.
- Kapelepele a loha leano la mo potlakisetsa hae ha hae.
- A re o roma ngwana wa hae hore a mmitse, a be a mmolelle hore ntlo e a tjha. Ha ngwana a sala a tswa, a tjhesa mabokose a neng a le teng moo ha Sekgukguni.
- Moo Sekgukguni a neng a le teng, a bona ho foqoha leru la mosi ka nqa ya ha hae mme a tiisa hore ntlo ya hae e a tjha. A le tipatipa ho ya tima ntlo e tjang, a bile a tseba hore e tla be e tjha le bokgothokgotho ba hae.
- Ha a fihla lapeng a fumana motswalle wa hae a mo letile.

Phethelo/Qetelo

- Ha ba kopana jwalo, ba ile ba tsheha ba tshwarana ka matsoho.
- Ba ile ba lemoha hore bobedi ba bona ba bohlale ka ho tshwana.
- Ke hona moo re utlwang Mananyetsa a re "Jwale wa thaka ntsha hlooho ya tsie re e arolelane."
- Ka mora moo ba arolelana tjhelete eo ya boqhekanyetsi ka ho lekana.

ELA HLOKO: Sena ke tataiso feela. Motshwayi a bale karabo ya mohlahlobuwa ka hloko mme a abe matshwao ho ya ka ruburiki.

KAPA**POTSO YA 2: MAHLALE A KOPANE LEKWA – DN Katsie**

- 2.1 Ke Mananyetsa. ✓ (1)
- 2.2 Ha Ramokokwana, haufi le Koppies. ✓ (1)
- 2.3 Borokgong ba Lekwa. ✓ (1)
- 2.4 Ba ne ba qhekanyetsane ka thipa ya lepolanka le ka boleke ba manyepa/ba ne ba etsetsane bolotsana. ✓ (1)
- 2.5 Ba ile ba rera ho ya qhekanyetsa mofumahadi wa morena Ramoroko ka hore Mananyetsa a iphetole ngaka mme a re morena o hlokahetse a mo kolota jwale o tliilo batla tefo ya hae. ✓✓ (2)
- 2.6 O ile a utlwa mohla a neng a ile phupung ha morena. ✓ (1)
- 2.7 Pimville ke lekeisheneng moo batho ba tsamayang ka ditekesi, ha Ramokokwana e le mapolasing moo tsamauwang ka maoto. ✓✓ (2)

- 2.8 Bobedi bo ne bo rekisa jwala. √√ (2)
- 2.9 Ka mora ntwala eo ba ile ba theha kgotso mme ba dumellana ka ho sebedisa mahlale a bona ho iphumanela tjhelete. √ (1)
- 2.10 - Tjhelete ya monna e ile ya mela maoto. √
 - Monna o ile a halefa, a rohakana, a raha dintho ka tlong. √
 - Ba ile ba tswa lapeng ba baleha. (2)
- Tse pedi feela.** (2)
- 2.11 2.11.1 Ke mafosi hobane mohatsae le ngwana ba ile ba kopa boroko hara motse. √√ (2)
- 2.11.2 Ke mafosi hobane o ile a reka tekete ya terene seteisheneng Koppies/hobane o ile a ya ha hae ka terene/o ile a palama terene ho ya Kgauteng. √√ (2)
- 2.12 Ho bolelwa hore thipa e ile ya bontsha hore ha se thipa ya nnete jwalo ka ha ho ne ho bolelwa/thipa e ile ya robeha hobane e ne e le ya lepolanka e se ya nnete. √ (1)
- 2.13 Sekgukguni o ile a tjehela Mananyetsa leraba ka dieta tse ntjha tseo a ileng a di lahla dibakeng tse arohaneng. Mananyetsa o ile a feta seeta sa pele hobane se se na mmata empa eitse ha a kopana le sa bobedi, a etsa qeto ya ho pata mokotla wa tjhelete. A kgutla a ilo lata sa pele athe ka nako eo, Sekgukguni o ne a ipatile a mo shebile, yaba o nka mokotla wa tjhelete o ikela ka wona. √√ (2)
- 2.14 E, o ne a nepile hobane ka nako eo monna o ne a sa sebetse, mosadi a mo fepa. √√ (2)
- 2.15 B/ Moo Mananyetsa le Sekgukguni ba kopanang teng kwana Pimville ba nka qeto ya ho arolelana tjhelete hobane ba hlokometse hore ba lekana ka bohale. √√ (2)
- 2.16 E re tsebisa hore tikoloho ena ke ya mahaeng √ moo dibanka di leng hole le mahae kapa di le siyo. √√ (3)
- 2.17 Ha se sa nnete hobane ka morao ho ho se thea ba ntse ba etsetsana bolotsana/ ha se sa nnete, hobane Mananyetsa o ile a siya Sekgukgune ka lebitleng. √√
- Kapa (2)
- Ke sa nnete hobane ba ile ba arolelana tjhelete.
- 2.18 E, le ya dumellana hobane ditaba tsa pale ena di itsetlehile hodima mahlale a baphetwa bana ba ileng ba qala ho kopanela nokeng ya lekwa. √√ Tjhe, hobane ba kopane ka tsietsi. (2)

- 2.19 Ke hauhela/qenehela basadi ba bona ✓ hobane banna bana ba ba phedisa ha bohloko. ✓✓
(Ananela mohopolo wa sehlooho)

(3)
[35]

KAPA

POTSO YA 3: *BOSWEU BA LEHLWA* – Sello Moroe

Selelekela

Paleng ena mongodi o hlahisa semelo sa baphetwa ka dipuo le diketso tsa bona. Ntle ho moo o boela a se ntshetsa pele ka dipuo le diketso tsa baphetwa ba bang.

Mmele

Karolo ena e tla hle e nke boholo ba ditaba ho hlakisa ka mehlala diketso tsa semelo sa mophetwa ka mong.

Hlomi

Ke motho ya tshepahalang.

- Botshepehi ba hae bo bonahala nakong eo Dineo a neng a mo fereha ka mangolo. O ile a mo ngolla mangolo a mararo empa Hlomi ha a ka a nkeha. Qenehelo eo a ileng a ba le yona ho Dineo ka ketsahalo ena, ha e a ka ya etsa hore a kwenehele Lerato.
- Le kwana sekolong se seholo moo a neng a kena teng, Hlomi ha a ka a kgahlwa ke banana ba teng.
- Ntate wa Lerato o ile a tshepa Hlomi le ho feta ha a lemoha hore Hlomi, ka baka la botshepehi ba hae, o pholositse ngwana wa hae ditlhareng tsa Mmadito ya neng a sebediswa ke Firi. Ka baka leo a mo amohela ka diatla tse pedi lapeng la hae.
- Kgarebe e bitswang Botjha le yona e ile ya iteka ho Hlomi. Botjha o ile a leka ho ngokela Hlomi ho ya robala yunibesithing ya bona empa ha a ka a dumela. O ile a hana ho wela lerabeng la Botjha le ha a ne a se a itlisitse yunivesithing ya boHlomi.

O ne a hlompha

- Mohla Lerato a neng a mo memela habo a re mmae o rata ho mmona, o ile a kena tsietsing a sa tsebe seo a ka se buang hobane a ne a hlompha batswadi ba Lerato. O bile a qetella a mmotsitse hore ebe ntatae o tla reng ka seo.
- Tlhomphe ena ya hae e ile ya bonahala hape ha a ne a thodisa monna e mong setlankana sa hae, seo a neng a se siile mabenkeleng. O ne a sa tsebe hore motho eo ke ntate wa Lerato.

O na le qenehelo

- Qenehelo ena e bonahala ha a utlwela Dineo ya neng a mo fereha bohloko. Le ha a ile a mo hana, o ile a mo qehela a ikutlwa tabana eo e mo ferekanya.
- Ka lona lebaka leo la ho mo qenehela, o ile boloka mangolo ao a Dineo lebokosong hobane a ne a tshaba ho mo phoqa.

O bohlale

- O sebedisitse seletsadikasete ho hatisa puo ya Mmadito le Firi. Ketso ena e ile ya etsa hore mapolesa a mo lebohe a mo kgothalletse le ho ba lepolesa. Yona ketso eo ya hae e ile ya ba bopaki bo matla nyeweng ya boFiri.
- Re bone a sebedisa bohlale boo ba hae ho hapa maikutlo a Lerato, ka motjeko o sa tshwaneng le wa ba bang.

Ke motho ya makgethe, ya ithatang

- Ka mehla o ne a dula a hlwekile, a dula a le metsing, a bile a rata seipone.
- Ka tsatsi la mokete wa sekolo, o ne a itokisitse a le motle haholo le moriri o kgahleha.
- O ne a ja koto le ha a ya kerekeng.

O na le mamello

- Ha Lerato a hana ho mo dumela, o ile a ba le mamello e kgolo a se lahle tshepo.
- Mekutu eo a ileng a e etsa ho tshwara Firi le Mmadito e a bontsha hore o fela a na le mamello. O ile a ipha nako ya ho bokella bopaki bo tla tiisa taba ya hae.

Lerato

Ke motho ya lerato ya hlomphang

- Ha a se a tseba merero e mebe ya Firi, o ile a kopa tshwarelo ho Hlomi mme a hlalosa hore ha a tsebe se etsahalang ka yena.
- Ka nako eo Hlomi a neng a re ba tsamaye ho leba moo e tla bang bona feela, o ile re Ntatae o tla halefa ha a mmona a le siyo hae.
- Ha Hlomi a ne a mo fereha, o ile a mmolella hore ntatae o bohale ha a batle masawana.

O na le tjhebelopele

- O ne a hana ho dumela Hlomi a re yena o shebane le dithuto tsa hae, ha a shebane le taba tsa marato. O ne a ikemiseditse ho ya ithutela tsa tlhaho yunivesiting ya Kapa.

Tshiu.

O a itshepa

- Semelo sena sa hae se pakwa ke mantswe a Puse, ha a ne a re ha a mo rate hobane o a ikgantsha.
- Ha ba ne ba fuwa diphetho tsa bona tsa ditlhahlobo mme a lemoha hore o pasitse, o bua a kobisa a re yena ha a tanakellwe ke bashanyana.
- Ka le leng Hlomi o ile a fumana Tshiu a na le metswalle ya hae ka phaposing ho tshewha mme yare ha a ya Hlomi a ya setulong sa hae, a fumana a ngolletswe sekgetjhana sa pampiri se reng, 'Tshwene tlohela taba tsa botho o shebane le botshwene ba hao'.
- E ne e le moitshepi, ka mehla o ne a ipolela, a ithorisa ka hore ke Mr Big.

Motho enwa ke ntwala dumela

- Ka le leng o ile a bona Hlomi a shebile Lerato yaba o a mo qholotsa o re, 'o tla mo sheba feela moshi, eo ke wa ka' e le lebaka la ho qholotsa ntwala.
- Moo ho neng ho na le ntwala o ne a sa fele. Ke ka hona re utlwang Morwesi ka le leng a bolella mmae hore Hlomi o ne a lwana le Tshiu ba lwanela mosetsana.
- Tshiu a shoba Hlomi ka dibakana ebile a mmolella hore ke sefelekwane, se hlotseng tantsheng ka bomenemene.

Phethelo/Qetelo

Ho hlakile hore mongodi o sebedisitse ka katleho dipuo le diketso tsa baphetwa ba ho senola ntle le qeaqeo semelo sa baphetwa ba hae.

ELA HLOKO:

ELA HLOKO: Sena ke tataiso feela. Motshwayi a bale karabo ya mohlahlobuwa ka hloko mme a abe matshwao ho ya ka ruburiki.

[35]

KAPA

POTSO YA 4: *BOSWEU BA LEHLWA* – Sello Moroe

- 4.1 Ke Tshiu. ✓ (1)
- 4.2 Hobane o ne a dula a lwantshana le Hlomi ka mehla. ✓ (1)
- 4.3 Letsumahole. ✓ (1)
- 4.4 - lemo tse mashome a mane/lemo tse 40. ✓
- Tshalathuto, ✓ (2)
- 4.5 - motjeko. ✓
- Ho bina ✓
- Ho etsa metlae
Tse pedi feela (2)
- 4.6 Mmadito o ahloletswe lemo tse mashome a mabedi tjhankaneng a sebetsa ka thata ✓ athe Firi yena o ile a ahlolwa lemo tse pedi ka ntle a sebeletsa setjhaba ntle le tefo. ✓ (2)
- 4.7 Lerato ke ngwana ya itlhomphang ya sa tanakellweng ke bashanyana ✓ athe Botjha yena ha a itlhomphe mme o ipherehela bashanyana. ✓ (2)
- 4.8 Ke setlankana sa tjelete. ✓
Hlomi le Lerato ba ile ba kgona ho bonana ka mehla hobane Hlomi o ne a se a kgona ho ya habo ka tlong. ✓✓ (3)
- 4.9 Ke tsa mehleng ya kajeno kapa ya tswelopele moo batswadi ba amohelang ditaba tsa marato a bana ba bona/batjha. ✓✓ (2)

- 4.10 Le ketsahalo ya hore mme wa Lerato o ne a sa lebella hore Mmadito a ka sebetsa ngwana wa hae ka ditlhare hore a dumele mohlankana, hobane e ne e le metswalle. √√ (2)
- 4.11 Ke Mafosi hobane mohlankana wa Botjha e ne e le Mangi. √√ (2)
- 4.12 - O ile a mo lefella tekesing ha ba ya yunivesithing. √
 - O ile a mo memela ho ya robala phaphosing ya hae. √
 - O ile a ikisa phaphosing ya bo Hlomi ho ya mmatla. √ (3)
- 4.13 O ile a re ho Hlomi yena o ikemiseditse ho qeta thuto tsa hae pele a kena tabeng tsa marato. √√ (2)
- 4.14 Ke tikoloho ya ditoropong √ hobane paleng ho buuwa ka diterata, ditekesi, sepetlele le univesithi. √√ (3)
- 4.15 Ha ho kgolwehe hore a ka etsa mekutu e mekalo ka baka la kgarebe a sa kena sekolo. √√

Kapa

Ho a kgolweha hobane ha a hlile a mo rata a ka etsa mekutu yohle. (2)

- 4.16 Di a sebetsa hobane ha Firi a se a tswa ha Mmadito, Lerato o ne a se a matahane le Firi. √√

Kapa

Ha di sebetse hobane Firi o qetelletse a tshwerwe a sa ka a ratana le Lerato. (2)

- 4.17 - E tsa hore ke mo tenehele √ hobane o ne a tseba hore Hlomi o ratana le Lerato. √√

Kapa

- E etsa hore ke mo utlwele bohloko √ hobane o ne a bua nnete e pelong ya hae, ha a re o a mo rata hobane le mekutu eo a e entseng e paka hore o a mo rata. √√

E le nngwe feela.

(3)
[35]

KAPA

POTSO YA 5: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima**Tihekelo/Selelekela**

Paleng ena mongodi o totobatsa semelo sa baphetwa ka dipuo le diketso tsa bona. Ntle ho moo o boela a se totobatsa le ka tsona dipuo le diketso tsa baphetwa ba bang.

Mmele

Mongodi ha a hlalosa mohlankana enwa o re, 'o ne a tsejwa ka maqiti a hae a hlolang, manganga a kang a mmoulo le leqophe le kang la tlou e tlatlapuweng'. Ho tlatsetsa hona semelong sena sa hae, re fumana hape e le motho ya nang le bofokodi ba ho rata methepa.

Bohlale le maqiti.

- Semelo sa hae se iponahatsa mosebetsing wa hae wa bohlwela kapa wa bofokosi.
- Ka ha ke motho ya bohlale ya bileng a le maqiti, Chikano o bontsha bohlale ba hae ha a fihla kwana Namibia, moo a neng a ronngwe ho ya fumana thepa le tlhahisoleseding tseo a neng a tla di hloka ha a fihla Botswana.
- Moo Namibia o kopana le lehare la kgarebe le bitswang Amanda Zamiya, le ileng la ipolela e le sehlwela sa Zero (Makhanda) mookamedi wa Chikano. Chikano ka ha ke lefokosi le bohlale, ha a ka a amohela ditaba tsa Amanda ha bonolo. O ile a batla hore Amanda o mo tiisetse ka tsela tse itseng, hore e fela e le sehlwela sa Zero.
- O ile a kgolwa ha Amanda a se a mo kgodisitse ka ho etsa lepetjo le sesupo tseo a di tsebang hantle hore ke lekala la bona tshebetsong.
- O boetse a bontsha bohlale ha a fihla ha Amanda kwana Oshakati. O fihlile moo a qwaile hampe hobane jwalo ka lefokosi le hlwahlwa, o ne a tshohile hore e se be o memetswe lerabeng. Ho fetse ha ba jwalo ka ha a ne a nahanne hobane o ile a lemoha ha a ne a shebile seipone, seo Amanda a neng a se furalletse hore eo o ne a batla ho mo hlaba ka nalete e neng e tla mo thethefatsa.
- Ha a se a balehile Namibia ka mora polao e sehloho ya Amanda, o ile a fihla Botswana moo a ileng a kopana le moborikadiri Ramaqiti. Puisanong ya hae le Ramaqiti, o ile a utlwa di tloha hore Ramaqiti ha se motho ya ka mo thusang. Pelong ya hae a etsa qeto ya ho se mo phetlele sefuba sa hae.
- Bohlae boo ba hae bo ile ba mo thusa hobane Ramaqiti eo, e ne e le moetapele wa mokgatlo wa dinokwane o ipitsang Bana ba Phiri feela a ikgakantse ka maemo a hae a phahameng sesoleng sa moo Botswana.
- Moo Botswana o ne a phela ka mahlale le maqiti a ho lahla mehlala hore Ramaqiti a se ke a tseba hantle seo a se etsang letsatsi le letsatsi.
- Ka le leng re bona a sebedisa bona bohlale le ona maqiti ao a hae, a nyenyelepa a nyamella dihlwela tsa Ramaqiti a ikela motseng wa Kweneng.
- Motseng oo o ne a batla ho kopana le kgaitsemi ya Amanda, e leng moruti Sam Zamiya. Moruti Sam Zamiya o ne a tla mo thusa ka lesedi leo a neng a le batla ka kereke ya Ilizwe Mission.

- O fihlile moo a ikgakantse jwalo ka motho feela ya ipatlelang moruti eo. Ha a botswa ke Sister Ruth hore o batla moruti Sam ka dife, o ile a re o batla ho mo tsebisa ka lefu la ngwanabo Amanda. Ho se letho leo a le buang ka tsa mosebetsi wa hae mme e bile mahlo a hae ona, a tshwedima a le bohale ho ka bona se ka mo thusang diphuputsong tsa hae.
- Maqiti le bohlale tseo tsa Chikano, di boela di totobala ha a ne a ile mokiteng o neng o etseditse mobishopo Biala. Mokiteng oo o ile a tloha ho kgarebe ya hae ka bohlale mme a sala boMphafudi morao ha ba ya matlwaneng. Teng moo matlwaneng o ile a kgona ho ultwa ditaba tsa bohlokwa tse malebana le mobishopo Biala. Lesedi leo la mo netefaletsa hore le bona e ka nna yaba ba mmoho le yena Biala kerekeng ya Ilizwe Mission. BoChikano ba ne ba belaela hore kereke ena e na le kamano le mokgatlo wa Bana ba Phiri.
- O ile a tswa ka bohlale hona moo matlwananeng, boMphafudi ba sa ka ba lemoha hore ba ne ba mametswe.

Manganga le leqophe.

Manganga le leqophe le tsona di ntse di totobala dipuong le diketsong tsa hae, le ho tsa baphetwa ba bang.

- Kwana Namibia o phonyohile dikulong tse bohale tsa Bana ba Phiri, tse ileng tsa bolaya Amanda ka sehlooho. Ha a fihla Botswana o eletswe hore Ramaqiti ha se motho ya ka mo thusang ka letho empa a nna a tswela pele ka mosebetsi wa hae wa ho fuputsa.
- Diteko tsa ho mo fenetha tse neng di rerilwe ke Ramaqiti moo Botswana, ha di a ka tsa mo tshosa kapa hona ho mo kgelosa mosebetsing wa hae wa ho fumana kamano pakeng tsa mokgatlo wa Bana ba Phiri le kerekere ya Ilizwe Mission.
- A sa tswa phonyoha tlhaselong eo ya ho leka ho mmolaya, o ile a leba Kweneng ho ya batlana le moruti Sam Zamiya. O ya jwalo a se a ntse a na le lesedi la hore moruti eo, o na le kamano le kerekeng ya Ilizwe Mission. Ka mantse a mang o ne a ikisa hanong la tau a shebile.
- Moo Kweneng boSister Ruth ba ile ba mo tshwara, ba mo tlama mme ba mo kgakgathela lefu. O ile a fihla a pholoswa ke Paliya Kaluyanda mme bobedi ba balehela Bosothonia.
- Ha a fihla Bosothonia o fihlile a wela kgabong ya wona mosebetsi ona o batlileng o mmolaya ka makgetlo.
- Ke hona mokiteng oo moo a ileng a kena mafifing ho sala Mphafudi morao, athe Mphafudi o se a mo hlokometse. Yaba Mphafudi o a mo qhautsa, a mo kgama a batla a shwa. Re mmone a so fole le ho fola, a se a boetse mosebetsing wa hae ka matla.

Ho rata methepa.

Le lona lehlakore lena la bophelo ba hae, le ntse le totobatswa ke dipuo le diketso tsa hae, le ho tsa baphetwa ba bang.

- Mohla Makhanda (Zero) a neng a mmitse ofising ya hae, ho mo romela bohlwela kwana Namibia le Botswana, o ile a senya nako a bapala le Cindy kgarebe e neng e sebetsa ofising eo ya Makhanda. Makhanda o ile a ba a itlisa ho tla mo kgalemella boitshwaro bona ba hae.
- Le kwana Namibia re mmone a kgahlwa ke Amanda a fihla le ho fihla. A so qale le mosebetsi oo a o rometsweng, ke ha a se a entse qeto ya ho fereha Amanda.

- Le hona kwana Bosothonia moo a fihlileng dibakana di ya le moya, o ne a se a iphumanetse kgarebe e bitswang Katriena. Ke hona ha kgarebe ena moo boMphafudi ba ileng ba mo kgaoletsa teng mme ba mo adima diopa pina.
- O ne a sa tsebe hore kgarebe ena le yona ke ya kereke ya Ilizwe Mission. Hona mohlang oo a neng a otlwa ke boMphafudi, mobishopo Biala le yena o ile a fihla. Hojane Paliya Kaluyanda o ne a se ke a fihla hape, e ka be mahlahana a Bana ba Phiri a ne a mmolaele moo ha Katriena.

Phethelo/Qetelo

Ho hlakile hore mongodi o sebedisitse ka katleho dipuo le diketso ho hlakisa/ho bopa semelo Chikano, mmoho le tsa baphetwa ba bang ho senola ntle le qeaqeo semelo sa mophetwa enwa.

ELA HLOKO: Sena ke tataiso feela. Motshwayi a bale karabo ya mohlahlobuwa ka hloko mme a abe matshwao ho ya ka ruburiki.

[35]

KAPA

POTSO YA 6: SEHLEKEHLEKE SA DEIDRO – VT Masima

Dikarabo

- 6.1 Ke morumuwa wa Bana ba Phiri/e mong wa Bana ba Phiri, ✓ o buisana le monghadi Khumalo mohlophisi wa lesedinyana la SETJHABA. ✓ (2)
- 6.2 O ne a le Maseru/ofising ya koranta ya SETJHABA Maseru. ✓
E le nngwe feela. (1)
- 6.3 Ke tlhapikepe ya nyutleleha. ✓ (1)
- 6.4 Nakong ya mokete hoteleng ya Rondalia, ba ile ba tshela sethethefatsi senong sa hae mme ya re ha a ile le sephume sa boroko, ba kena phaposeng ya hae ba mo kwetela. ✓ ✓ (2)
- 6.5 O ne a di ise ho baetapele ba mmuso. ✓ (1)
- 6.6 Molebedi wa mobishopo Biala o ile a phethisa taelo eo, ya ho honya leihlo la Katriena empa Mphafudi yena a hanana le seo a futuhela molebedi eo ka thipa. ✓ ✓ (2)
- 6.7 - Mebuso eo e ile ya tseba hore tlhapikepe ya nyutleleha e nyametseng, e hokae. ✓
- Hape e ile ya tseba hore mopresidente Monnafeela o kwetetswe ke mokgatlo ofe. ✓
- Ya tseba hore Monnafeela moo a le teng o phetse hantle o bolokehile.
Tse pedi feela. (2)
- 6.8 Mphafudi o ile a mo tshwara, a mo kgama a ba a ya le maididi/a akgeha. ✓ (1)
- 6.9 Sister Ruth le moruti Sam Zamiya ba ile ba mo nehella ka banna ba ileng ba mo otlwa ka sethunya a ba a akgeha. ✓ Ha a phaphama ke ha a tlangwe leotong ka ketane mme a kgakgathelwa lefu. ✓ (2)

- 6.10 'E se eka Bana ba Phiri ba ka tsoma ka katleho. ✓ (1)
- 6.11 C/thusa mokgatlo wa habo ho qoba ho tshwarwa ke mapolesa. ✓ (1)
- 6.12 6.12.1 Ke Nnete hobane Ramaqiti e ne e le moetapele wa mokgatlo wa dinokwane o neng o sebetsa kgahlanong le molao empa sesoleng moo a sebetsang ho sa tsejwe. ✓✓ (2)
- 6.12.2 Ke Mafosi hobane disebediswa tse hlahellang paleng ke tsa mehlang ya kajeno. Ho buuwa ka dithunya, ho etwa ka makoloi le difofane, ho dulwa dihoteleng, ho sebediswa mehala (difonofono) jj. ✓✓ (2)
- 6.13 Ke motho ya sebete. ✓ O ile a pholosa Chikano ditleneng tsa lefu mohla boSister Ruth ba neng ba mo kgakgatha/a mo pholosa diatleng tsa boMphafudi ha Katriena. ✓✓
Ketsahalo e le nngwe feela. (3)
- 6.14 • A dumellana ka tsela ya hore Chikano o ne a sa tsebe hore Katriena ke setho sa Ilizwe Mission Church, eo e leng sesebediswa sa mokgatlo oo a ntseng a fuputsa ka wona.
• O ne a sa tsebe hore Katriena o mokgatlong o le mong le boMobishopo Biala. ✓✓
E le nngwe feela. (2)
- 6.15 Ke ya ka ntle. ✓ hobane ke twantshano/thulano e totobetseng pakeng tsa baphetwa. ✓✓ (3)
- 6.16 E a kgolweha hobane ba ne ba sebeletsa mesebetsi eo ya bona ya bolotsana kerekeng/hobane diketsahalo tse jwalo di ntse di etsahala le kajeno moo dinokwane di ikgakanyang eka ke baruti kapa batho ba hlomphehang. ✓✓
- Kapa
- Ha di kgolwehe hobane ho na le diketsahalo tse makatsang tse ke keng tsa etsahala jwalo bophelong. **E le nngwe feela.** (2)
- 6.17 Ha ke dumellane le wona hobane Chikano ke mophetwa ya phethahetseng, eo re bontshwang mahlakore a hae a mabedi. ✓✓ (2)
- 6.18 - Maikutlo a qenehelo ✓ hobane o ile a bolawa ka sehloho ntle le qenehelo ya letho. ✓✓
- Maikutlo a ho mo tenehela hobane e ne e le lehlabaphiyo le sebeletsang Mmuso le mokgatlo wa dinokwane ka nako e le nngwe.
E le nngwe feela. (3)

[35]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A:**35****KAPA**

KAROLO YA B: TSHWANTSHISO/TERAMA

POTSO YA 7: SEFI – DJ Nkutha

Selelekela

Karolong ena bahlahlobuwa batla hlahisa diketsahalo tsa tshwantshiso tse totobatsang tharahano, sehlohlolo le qetelo ho ya kamoo di di etsahalang kateng tshwantshisong. Tsena ke diketsahalo tse itshetlehileng hodima malapa a mabedi, e leng la Kgathatso Motaung le Raboditse.

Mmele

Tharahano:

Mohatong ona re bona ditaba/diketsahalo di mpefala le ho feta. Kgohlano e a rarahana ho e na le hore e kokobele.

- Tharahano tshwantshisong ena e qala ha re bona Motaung a dihelwa ke Raboditse, hore a kwenehele dikano tseo a di entseng le lelapa la hae.
- Motaung o se a kwenehela tumellano ya hae le mosadi wa hae ya ho isa moradi (Tiisetso) yunivesithing.
- Raboditse o tswelapele ka ho bolella Motaung hore ha e le ho isa ngwana wa ngwanana yunivesithing ke tshenyo feela, hobane ngwana wa ngwanana o fella ditjhabeng, ebile o tla senyeha.
- Raboditse o ntshetsapele merero ya bona e mebe, eo ba nang le yona ka lelapa la Motaung ka ho mo ruta jwala.
- Merero ena ke ya ho thuba lelapa la ha Motaung, le tle le se ke la eba le tswelopele.
- Raboditse o tswela pele ho kenya Motaung moya o dikaqa wa hore a se mamele mosadi hobane seo se etsa hore a tsherehane, mme a bonahale jwalo ka hlooho ya lelapa e fokolang.
- Motaung o qetelletse a wetse lerabeng a se a nwa jwala, a sa kgathalle/tsotelle lelapa la hae.
- Motaung ha a sa mamela mosadi ha a leka ho bontshana le yena ebile o se a mmeha letsoho (o a mo shapa).
- Le qetelletse le mo tshwasitse leraba la Raboditse.
- Jwala bo fetotse Motaung semelo ebile o se a etsa dintho tse tshebehang hoo lelapa la hae le tlontlollehang hampe haholo.
- Ka le leng la matsatsi ha a se a tauwe o ile a leka ho beta moradi wa hae.
- Raboditse o sebedisa dithlare tsa hae ho kenya Motaung mathateng a maholo le ho feta.
- Raboditse o kgannela Motaung sefing sa hore a ratane le Mmatshela, mosadi wa tameneng ya rekisang jwala.

Sehlohlolo

Karolong ena kgohlano e lokela ho fihla bokgutlong.

- Motaung ha a se a inehelletse jwala, mathata a maholo a bonahala ka lapeng ha hae moo a seng a beha mosadi letsoho, e bile a se a sa hlokomele lelapa. Mosadi le moradi ba ne ba bolawa ke tlala.

- Motaung o se a dula ha Mmatshela, ha hae ha a sa le beha.
- Motaung o se a na le ho fihla lata mosebetsing. Hona moo mosebetsing o se a boetse a na le ho fihla a tauwe.
- Motaung o se a fokotse haholo mmeleng le marikgwe a se a kgwehla.
- Ka lebaka la diketso tsena tsa hae, o a lelekwa mosebetsing.
- Mmatshela ha a utlwa hore o lelekilwe mosebetsing, kgotso e ile ya fela mme le yena a mo kenya tseleng.

Phethelo/Qetelo

- Di qadile e se taba tse kgolo hakalo empa tsa iketsa ditabahi tsa mpefala. Tsa qetella e le mafito a rarahaneng a hloka tharollo. Ha Mmatshela a se a mo lelekile, mapolesa le ona a a fihla mme a mo tshwarela ho leka ho beta Mmankepe.

[35]

ELA HLOKO: Sena ke tataiso feela. Motshwayi a bale karabo ya mohlalobuwa ka hloko mme a abe matshwao ho ya ka ruburiki.

KAPA

POTSO YA 8: SEFI – DJ Nkutha

- 8.1 - Motaung o se a kwenehela diqeto/ditumellano tsa lelapa la hae. ✓
 - O se a otlala Mmatshela le moradi. ✓
 - O lekile ho mo beta.
Tse pedi feela (2)
- 8.2 Nkepe ✓ (1)
- 8.3 - One a sa iphe nako ya ho bala dibuka tsa hae. ✓
 - O ne a ratana le bo raditekesi, a bile a theosa a nyolosa le bona ka nako ya sekolo. ✓ (2)
- 8.4 - One a se a kgathetse ke boitshwaro ba ntatae ba botawa. ✓
 - O ne a tshwenyehile maikutlong ka taba ya ho se ye univesithing. ✓ (2)
- 8.5 Mmankepe o ne a batla ho kenya Motaung mathateng e le hore a senye merero ya lapa la hae. ✓ Athe Mmatshela yena o ne a ipatlela motjhaufa oo a tla o kuta tjelele. ✓ (2)
- 8.6 Ho ile ha etsa hore a tshwarwe kaha ho thwe o lekile ho beta Mmankepe. ✓ (2)
- 8.7 - Ka dipheleho tsa bana ba bona tsa materiki. ✓
 - Raboditse o ne a eletsa Motaung ka ho shapa mosadi. ✓
 - Raboditse o eletsa Motaung ka tshenyoe tla mo hlahela ha a ka isa Tiisetso/ngwana wa ngwanana univesithing. ✓
 - Ka ho hohlahohlana ha Motaung le foromane.
Tse tharo feela (3)

- 8.8 O bolela hore Nkepe o ntse a tshwana le batswadi ba hae ka merero e mebe ya ho ferekanya lelapa labo. √√ (2)
- 8.9 8.9.1 Mafosi, hobane tshwantshiso e fella a sa tshwarwa kaha a so ahlolwe lekgotleng la dinyewe. √√ (2)
- 8.9.2 Ke Mafosi hobane Nkepe o boletse hore ngwana ke wa bahlankana ba hae kaofela √√ (2)
- 8.10 - Ho fihla ka morao nako/lata mosebetsing. √
- Ho tla mosebetsing a nwele/tauwe.
E le nngwe feela. (1)
- 8.11 8.11.1 Lebitso la hae le tshwana le diketso tsa hae hobane o ile a kgathatsa lelapa la hae nakong eo a neng a se a ithutile jwala. √√ (2)
- 8.11.2 Lebitso la hae le tshwana le bophelo ba hae ba ho rekisa jwala mme a tshella batho dikala. √√ (2)
- 8.12 Kgohlano ya ka ntle √ hobane ke thulano/twantshano e totobetseng pakeng tsa baphetwa ba babedi. √√ (3)
- 8.13 Dithoto ke lefa la ba bohale hobane Motaung o ile a dumela ho dihelwa ke ba ha Raboditse/Moiketsi ha a llelwe hobane Motaung o ile a hana ho mamela dikeletso tsa mohatsae/Ngwana mahana ho jwetswa o bonwa ka dikgapha hobane Motaung o ile a tiisa hlooho a se nke dikeletso tsa mohatsae/Motho a ikemele mme a iketsetse diqeto hore a se ke a laolwa ke dikeletso tsa ba bang. √√
E le nngwe feela. (2)
- 8.14 Ke ne ke tla ikutlwa ke nyahame/ke swabile/ke phoqehile haholo √ Ke ne ke tla ikgothatsa ke se dumelle maemo ana ho fetola bophelo ba ka mme ke ipatlele mosebetsi ho bokella tjelete ya ho ikisa yunivesithing. √√
Ho elwe hloko dikarabo tsa bahlahlobuwa. (3)
- 8.15 Ke se mo tenehele hobane o ikentse tebetebeng eo ka lebaka la ho rata menate. √√

Kapa

Ke mo qenehele hobane mmae ha a ka a mo hodisa hantle/Ke mo qenehele hobane o ikentse mathateng a ho hodisa ngwana eo a sa tsebeng ntatae.

(2)
[35]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 35

KAPA

KAROLO YA C: PALEKGUTSHWE**POTSO YA 9: MODIA – MK Mofihli le ba bang: Ha ho jwalo ka ha ke ne ke nahana**

Selelekela.

Mona selelekeleng mohlalobuwa o lebelletswe ho hlalosa kgokahano ya diketsahalo palekgutshweng. O tla boela a nehelana ka tlhaloso e kgutshwane ya kamoo diketsahalo di holang kateng pele di rarahana tsa e ba thatathata.

Boemo ba ditaba bo ka sebopeliso se latelang:

- Lapeng la boMbedzi e ne e le manyekathipa a kollang ntsi hanong.
- Mbedzi o ne a se a qetile sekolong empa a sa sebetse.
- Masimong, dijo di ne di le siyo, diphoofolo di ne di shwele ka baka la komello.
- Ka matsatsi a mang ho ne ho robalwa ho itsoswa ka baka la lephako.

Ke ona maemo ana a ditaba a ileng a etsa hore Mbedzi, a eme ka maoto ho rarolla bothata bona. Kamora nako Mbedzi o ile a fumana tharollo bothatateng bona boo a leng ho bona. Tharollo eo e ne e le ya ho ya fatsheng la lebese le mahe a dinotshi, kanana ya sebele. O ne a labalabela ho fumana mosebetsi hore a kgone ho phedisa lapa la habo.

Mmele

Boholo ba ditaba bo hlaha mmeleng. Tharahano le sehlohlolo di tla hlalose ka bobatsi karolong ena ya moqoqo.

Tharahano.

Tharahanonong ke moo ditaba di rarahang mme ebe di a mpefala. Se neng se ikentse tajana jwale se iphetola tabahadi.

Monahano wa mosebetsi le ho fumana tjelele, di ile tsa tsosa Mbedzi molota mme a kena tseleng, ho ya sebakeng seo se kollang lebese le mahe a dinotshi. Ha a le tseleng ditaba di ile tsa rarahana. Mathata a hlwa manolo hodimo. A mang a mathata ao ke ana:

- Tlala le mokgathala di ne di se di iphile matla hoo a bileng a ba a hopola ho kgutlela hae.
- Nakong eo neng a tshela noka, o ile a hata morena wa madiba/kwena, mme yaba e a mo loma.
- Ka mora moo, o ile a amohelwa bookelong moo a ileng a robatswa nako e telele ka baka la maqeba a hae a mabe.
- Ha a amohelwa sepetlele, o ne a le boemong bo bobe:
 - O ne a petsohile, a le ditlhabela.
 - Molomo o hlahile pekane.
 - Mahlo a tletse melaka sena ke sesupo sa hore o ne a hlile a le mathateng.
 - O ile a fumana pheko/tlhokomelo e ntle, a lokollwa a hlaphohetswe mme a tswela pele ka leeto la hae.

Sehlohlolo

Ka mora matsatsi Mbedzi a fihla sebakeng seo e leng kgale a labalabela ho fihla ho sona. Re utlwa ka mantswa a hae ha a re 'lefatshe lena ha se Kanana, lefatshe la boiketlo, lefatshe la lebesa le mahe a dinotshi. Ke ne ke nahana hore batho ba naha ena ba hafa ka nkatana'.

Dinthe tse neng di bontsha/tiisa hore e feela ho le jwalo ka ha Mbedzi a ne a bolela.

- O ile a batla mosebetsi, a o hloka.
- Baahi ba naha eo ba ne ba sa hlompheane.
- O kopana le Monaejeria, Chiperinga ya kgothatsang Mbedzi ka hore a se tshwenyehe ka seo a se bonang.

Phetelo/qetelo

Ka mora ho bona tsena tsohle, Mbedzi o ne a tlaletswe ke naha. O ne a se na boikgethelo hobane o ne a tseba mathata a teng morao ha habo. Feela o ne a na le tshepo ya hore dinthe di ka nna tsa loka ka le leng.

Ka tsatsi le leng a tsamaya le yena monna eo wa Monaejeria, ba ile ba hlaselwa ke batho bao ho bonahalang hore ke bahwebimmoho le boChiperinga. Ba thunya Chiperinga mme ba ba thunya le yena Mbedzi. Mbedzi o thunngwa tjena a so latswe lebesa le tsona dinotshi, tseo a neng a nahana hore di a kopotsa naheng ena.

ELA HLOKO: Sena ke tataiso feela. Motshwayi a bale karabo ya mohlahlobuwa ka hloko mme a abe matshwao ho ya ka ruburiki.

[35]

POTSO YA 10

MODIA – MK Mofihli le ba bang

- 10.1 Kgurumbala. ✓ (1)
- 10.2 Tsitsipano e ne e bakwa ke tau e neng e bolaya/e hloko-fatsa/hlorisa ba merabe. ✓ (1)
- 10.3
- E ne e tlo fana ka tlaleho e tswang ho mokomishinara. ✓
 - E ne e tlo tsoselletsa boikemisetso/sepheo sa bona sa ho hloko-fatsa ba merabe. ✓ (2)
- 10.4
- Ha ba le dikopanong ba ne ba atisa ho thola. ✓
 - Ba ne ba sa ntshe maikutlo a bona ha ba le kopanong ✓
E le nngwe feela. (1)
- 10.5 O ne a sebedisa lefapha la mahlale ho fumana ditaba. ✓ (1)
- 10.6
- o ile a apara diaparo tsa bahlabani. ✓
 - a hlomela. ✓
 - a hlabaka tau e shweleng. ✓ (3)

- 10.7 Kopanong ya pele, ho ne ho tsoelletswa boikemisetso ba ho hlorisa/hloko-fatsa ba morabe.√ Ha kopanong ya bobedi, mmuso o ne o emisa tlhokofatso eo. √ (2)
- 10.8 Ba morabe ba ne ba ntse ba sotleha ka ho tshwana. √ (1)
- 10.9 Tsa hore tau e bolawe e leng yona eo mapolesa a neng a sebedisa ho hloko-fatsa ba morabe. √
Tsa hore ho lokollwe batshwaruwa bohle mme ka ho etsa jwalo, mapolesa a ne a amohuwa matla a ho hloko-fatsa ba morabe. √ (2)
- 10.10 O senola semelo sa bona ka diketso tsa bona. √√ (2)
- 10.11 Ke nnete, hobane ho fumanwe ditokomane tse pakang seo. √√ (2)
- 10.12 Mejo. √ (1)
- 10.13 Tsa mehleng ya kajeno. √√ (2)
- 10.14 D/Raperetla, mapolesa a ne a kgona ho laola merusu. √ (2)
- 10.15 Ke kgohlano ya ka ntle√ hobane ke e pepeneneng moo twantshano e bonwang ke bohle. √√ (3)
- 10.16 Ho sotlwa ha ba morabe, motho le motho o na le tokelo ya ho phela ka bolokolohi. √√ (2)
- 10.17 E re ruta hore re se no itshohlometsa ditabeng tsa batho ba bang hobane re ka senya. √√ (2)
- 10.18 Di a tsamaellana hobane re bona bontshunyekgare ba itshunyatshunya ka hara ditaba tsa tsamaiso ya motse wa Lejweleputswa mme ba di senya. √√ (2)
- Kapa
- Ha di tsamaellane hobane di ntse di sentswe ke boRaperetla. (2)
- 1.19 Lefu la tau le tlisitse maikutlo a tsharelo√ mapoleseng hobane e ne e le se sebediswa seo ba neng ba hlorisa ba morabe ka sona. √√ (3)

[35]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 35**

KAROLO YA D: DITHOTHOKISO**KGAEYANE – RN Phume****POTSO YA 11**

- 11.1 Podile.√ (1)
- 11.2 Metsi. √ (1)
- 11.3 Mme-tshela-se-tlale. √ (1)
- 11.4 Meokgo. √ (1)
- 11.5 Salomone. √
Kgoliate. √
Boramahlale. √ (3)
- 11.6 Ke ya tokodiso. √ (1½)
- 11.7 Ke ho fana ka kgateello lentsweng le tlitsweng pele molathothokisong oo. √√ (2)
- 11.8 Ke ho lemosa batho hore botawa bo ka hlokisa motho boikarabelo. √√ (2)
- 11.9 Ke ho tlisa sefutho le kgateello ho seo sethohokisi se se hlalosang. √√ (2)
- 11.10 Ke papiso/tshwantshayo. √
Ke ho hlakisa ka moo Kgaeyane a hlomphang metsi ka teng. √√ (3)
- [17½]**

KAPA**POTSO YA 12**

- 12.1 Metsaneng. √ (1)
- 12.2 Ke basadi. √ (1)
- 12.3 Tamong la monono. √ (1)
- 12.4 Pitsi. √ (1)
- 12.5 Lebeso le dinotshi. √√ (2)
- 12.6 Ke Kgithshane. √ (1)
- 12.7 Ke ya phoqo kapa tomatso. √½ (1½)
- 12.8 Sepheo ke ho bontsha kgateello mantsweng ao. √√ (2)

- 12.9 Ngwana mahana ho jwetswa o bonwa ka dikgapha/moiketsi ha a llelwe/motho ya sa mameleng dikeletso o a wela. √√
E le nngwe feela (2)
- 12.10 Ho tlamahanya melathothokiso/ho hatella seo ho buwang ka sona. √√ (2)
- 12.11 Lepata. √
ho matlafatswa seo ho buwang ka sona ka mantswe ao ekang a se latola. √√ (3)
[17½]

KAPA**POTSO YA 13****MMADIBERWANE – T Leballo**

- 13.1 Ba mo kgella metsi
Ba mo hlatswetsa diaparo. √
E le nngwe feela (1)
- 13.2 Ka ho rathola/pheha jwala. √ (1)
- 13.3 Ke mekgwa, diketso, dipuo, metsamao. √√
Tse pedi feela. (2)
- 13.4 Bo kopananya banna dihlooho√
Monna o bitsa dikala kgafetsa. √ (2)
- 13.5 O ne a lebetse hore tlala e patetse lapeng la hae. √ (1)
- 13.6 Mokoloko. √ (1)
- 13.7 Molathothokiso wa 14/√ A ba foletse sa difaha kgweleng. (1)
- 13.8 Ke ya tomatso/ phoqo. √ (1½)
- 13.9 Ke ya hore sesafeleng se a hlola/Ntho e nngwe le e nngwe ena le moo e fellang teng. √√ (2)
- 13.10 E re fa setshwantsho sa motho eo jwala bo mo hlohang, bo mo hlokisang kelello/bo mo lebatlang boikarabelo ba hae lapeng. √√ (2)
- 13.11 Ke molathothokisopng wa 17. √ Ke ho tlisa sefutho le kगतello ho seo sethokisi se se hlalolang. √√ (3)
[17½]

KAPA

FATSHENG LENA – PM Ramathe**POTSO YA 14**

14.1	Boithatelo. √	(1)
14.2	Moya. √	(1)
14.3	Bojakane √	(1)
14.4	Bootswa √le bofokodi.√	(2)
14.5	Ditshito √ le manyala.√	(2)
14.6	Anastrofi. √ √	(2)
14.7	Ke ya keletsi/ke ya thuto. √	(1½)
14.8	Neheletsano/phetapheto e tsepameng/epanalepsese. √	(1)
14.9	Wa 1/Fatsheng lena la mapalesapelo le masetladibete. √√	(1)
14.10	Kewa hore batho ba ke ba lekole tsela eo ba seng ba phela ka yona, mme ba kgutle mekgweng hobane qetellong ba tla ikarabela ho Mmopi. √√	(2)
14.11	Ke papiso/tshwantshayo. √ Bohlokwa ke ho hlakisa mokgwa oo pelo e tlokomang ka wona. √√	(3) [17½]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA D: 35
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70